

ІМУНІТЕТИ СВИДКА У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

IMMUNITY OF WITNESSES IN CIVIL PROCEEDINGS AND THEIR CLASSIFICATION

Чупрун Є.В., аспірант кафедри цивільного права та процесу
Харківський національний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню актуальному питанню імунітету свідка у цивільному судочинстві як одному із видів імунітетів, відповідно до якого фізична особа, котра підлягає допиту як свідок, звільняється від загального обов'язку давати показання у суді, що проявляється у праві відмовитися від дачі показань, та у формі заборони допиту свідків у випадках, встановлених цивільним процесуальним законодавством, і є важливою гарантією залучення громадськості (свідків) до процесу вирішення цивільних спорів. Наголошується на тому, що для більш глибокого дослідження специфіки тих чи інших видів імунітету свідка у цивільному судочинстві суттєве теоретичне та практичне значення має їх класифікація.

Питання про класифікацію імунітетів у цивільному судочинстві доречно пов'язувати із дискусією в науці цивільного процесуального права про можливі форми звільнення особи від обов'язку давати показання у суді. У роботі підтримана позиція В.В. Молчанова, котрий зазначає, що імунітетом свідка є встановлене законом звільнення особи від обов'язку давати показання у суді, яке може виражатися у двох формах: 1) у формі привілею, що проявляється у праві відмовитися від дачі показань; 2) у формі заборони допиту. Згідно з першою формою привілею в імунітеті свідка фізична особа не має права відмовитися давати показання, крім показань щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, які можуть тягнути юридичну відповідальність для нього або таких членів сім'ї чи близьких родичів. Друга форма привілею в імунітеті свідка має місце у випадках, коли з огляду на певний правовий статус особа не може бути допитана як свідок. Серед вказаної групи осіб можна виділити тих, хто: а) абсолютно нездатний бути викликаним для допиту; б) відносно нездатний бути викликаним для допиту. Загальною особливістю осіб, хто не допускається до свідчення за ст. 70 ЦПК України, є те, що таких осіб викликати у суд як свідків не можна, а якщо все-таки буде подана заява, то вона судом не буде задоволена.

Ключові слова: свідок, імунітет свідка, імунітет свідка в цивільному судочинстві, особи, які не можуть бути допитані як свідки.

The scientific article is focused on studying the topical issue of witness's immunity in civil proceedings as one of the types of immunity, according to which an individual subject to interview as a witness is released from the general obligation to testify in court, which is manifested in the right to refuse to testify, and in the form of a ban to interview witnesses in cases established by civil procedural law, and is an important guarantee of involving public (witnesses) into the process of resolving civil disputes. It is emphasized that the classification of witness's immunity is of significant theoretical and practical importance for a deeper study of the specifics of certain types of witnesses' immunity in civil proceedings.

The issue about the classification of immunities in civil proceedings should be linked to the discussion in the science of civil procedural law about possible forms of person's release from the obligation to testify in court. The author of the paper supports the position of V.V. Molchanov, who notes that the immunity of a witness is the statutory release of a person from the obligation to testify in court, which can be expressed in two forms: 1) in the form of a privilege manifested in the right to refuse to testify; 2) in the form of a ban on interview. A person has not got the right to refuse to testify according to the first form of the privilege in the immunity of a witness, except for testimony about oneself, family members or close relatives that may lead to legal liability for him / her or such family members or close relatives. The second form of privilege in the immunity of a witness occurs in cases, when a person due to a certain legal status cannot be questioned as a witness. Among the specified group of persons it is possible to distinguish those who: a) absolutely incapable to be summoned for being interviewed; b) relatively incapable of being summoned for being interviewed. A common feature of persons, who are not allowed to testify under the Art. 70 of the Civil Procedural Code of Ukraine is the fact that such persons cannot be summoned to court as witnesses, and if the application is submitted, the court will not satisfy it.

Key words: witness, witness's immunity, witness's immunity in civil proceedings, persons who cannot be interviewed as witnesses.

Постановка проблеми та її актуальність. Успішне вирішення завдань, які стоять сьогодні перед країною у політичній, соціальній і економічній сферах, багато у чому залежить від здійснення правосуддя на засадах верховенства права, що забезпечує захист гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави. Це зумовлює необхідність побудови правової держави, що можливо тільки за умови комплексного та системного реформування всіх сфер суспільного життя, складовою частиною якого є продовження судово-правової реформи [1, с. 198]. Із прийняттям останнім часом низки змін до чинного цивільного процесуального законодавства ґрунтовного дослідження потребують основні інститути цивільного судочинства. Мають враховуватися міжнародні стандарти та позитивний досвід зарубіжних держав із метою запровадження дієвих механізмів і гарантій забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина.

У доктрині цивільного процесуального права та правозастосовчій діяльності норми, які встановлюють винятки щодо можливості допиту певної особи як свідка, мають назву «імунітет свідка». Особа, котрій відома інформація про ту чи іншу обставину справи, може бути допитана як свідок не в усіх випадках через **закріплення у цивільному процесуальному законодавстві інституту імунітету свідка.**

Вирішення завдання із забезпечення ефективного судового захисту прав осіб, які не можуть бути допитані як свідки, формулювання вихідних положень для удосконалення цивільного процесуального законодавства у досліджуваній сфері неможливі без комплексного теоретичного дослідження проблемних питань імунітету свідка у цивільному судочинстві та їх класифікації, заснованого на дослідженні досягнень процесуальної науки, аналізу зарубіжного та вітчизняного законодавства, судової практики.

Саме тому виникла нагальна потреба у поглибленому науковому дослідженні, а також в аналізі сутності та різновидів імунітету свідка у цивільному судочинстві у нормах цивільного процесуального законодавства.

Аналіз останніх досліджень. Актуальність вивчення цієї проблеми зумовлена й тим, що протягом десятиліть розвитку цивільного судочинства проблема сутності імунітету свідка у цивільному судочинстві у сучасній юридичній літературі ще не була належно висвітлена. Серед вчених, котрі досліджували цю важливу для цивільного судочинства проблему, слід назвати С.В. Васильєва [2], К.В. Гусарова [3], О.А. Ісаєнкова [4], В.А. Кройтора [5–7], В.В. Молчанова [8; 9], Н.А. Новікову [10; 11], М.А. Фокіну [12; 13], О.І. Сліпченка [14; 15], А.С. Штефан [16], М.М. Ясинка [17] та ін. Водночас комплексно проблема поділу імунітету свідка на окремі групи у цивільному судочинстві досліджувалася частково.

Метою статті є критичний аналіз висловлених у науці цивільного процесуального права думок на систему імунітетів свідка у цивільному судочинстві та запропонованих класифікацій і пропонування авторської класифікації імунітетів свідка у цивільному судочинстві, враховуючи сучасні умови та перспективи реформування судової системи України та судочинства.

Викладення основного матеріалу. Маю зазначити, що у чинному цивільному процесуальному законодавстві України не використовується термін «імунітет», але вважаю, що саме він найточніше підходить для означення розглядуваної сукупності правових норм. Норми інституту імунітету свідка у цивільному судочинстві містяться у ст. 70 ЦПК України. У доктрині цивільного процесу цей правовий інститут одержав назву «імунітет свідка».

«Імунітет свідка» як поняття має конституційно-правові витoki, адже у ст. 63 Конституції України передбачено, що «особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом». Конституційні засади імунітету свідка впливають із міжнародних стандартів. Так, Міжнародним пактом про громадянські та політичні права закріплено, що «кожен має право... не бути приневоленою до давання свідчень проти самого себе» (ч. 3 ст. 14). Як зазначають В.А. Кройтор і Т.В. Степаненко, з урахуванням подальшого реформування цивільного процесуального законодавства України перед правовою наукою постає завдання необхідності його адаптації до міжнародних і європейських стандартів. Загальновизнані принципи судочинства та норми міжнародного права вимагають забезпечення доступності правосуддя та гарантій права на справедливий судовий розгляд, передбачених Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод. Як слушно зазначається у юридичній літературі, дотримання прав і свобод людини та громадянина має стати невіддільною частиною інтеграційного процесу України до Європи і, відповідно, становлення нашої країни як розвиненої, правової, демократичної держави. Одним із найбільш ефективних шляхів використання можливостей нинішнього розширення Європейського Союзу для України є інтенсифікація нею роботи у напрямі адаптації національного законодавства, зокрема у галузі прав і свобод людини, до відповідних норм законодавства Європейського Союзу, загальновизнаних принципів і норм міжнародного права та міжнародних стандартів, і розроблення ефективно дієвого механізму їх реалізації та захисту [18, с. 64].

У правовій доктрині утвердилося розуміння, що правовий імунітет загалом – це правило, у межах якого особа, наділена спеціальними ознаками, пов'язаними зі здійсненням міжнародних, державних і громадських функцій, звільняється від виконання окремих юридичних обов'язків, від юридичної відповідальності або інших примусових заходів [19, с. 5].

Як зазначається у Юридичній енциклопедії, під імунітетом свідка слід розуміти звільнення у передбачених законом випадках особи, котра підлягає допиту як свідок, від обов'язку давати показання у кримінальній чи цивільній справі. Імунітет свідка може бути зумовлений виконанням службового або професійного обов'язку зберігати державну, службову чи професійну таємницю [20, с. 670].

Енциклопедія сучасної України зазначає, що імунітет свідка – звільнення у передбачених законом випадках особи, яка підлягає допиту як свідок, від обов'язку давати показання у кримінальній, цивільній, адміністративній чи іншій справах [21].

С.В. Васильєв у праці «Енциклопедія цивільного судочинства: основні інститути та теоретичні засади» висловлює думку, що імунітет свідка – це надане законом право свідка відмовитися від давання показань з огляду на родинні або службові обов'язки [22, с. 183].

М.К. Треушніков визначає імунітет свідка як правове регулювання випадків, коли суд взагалі не може допитувати того або іншого громадянина як свідка або коли громадянин вправі сам відмовитися від давання показань, і суд через наявність правової підстави такої відмови не має права примусити громадянина давати показання свідка [23, с. 200].

Так, В.В. Молчанов обґрунтовує положення, що імунітетом свідка є встановлене законом звільнення особи від обов'язку давати показання у суді, яке може виражатися у формі привілеї, котра проявляється у праві відмовитися від давання показань і у формі заборони допиту свідків за певних обставин [24, с. 8].

Н.А. Новікова, не зазначаючи поняття «імунітет свідка», дотримується думки, згідно з якою імунітет свідка поширюється на тих осіб, котрих не можна допитувати, та тих, які мають право відмовитися від давання показань [11, с. 11].

О.М. Ткаля вважає, що імунітет свідка є особливою формою правового імунітету, яка полягає у звільненні певної особи, котра підлягає допиту як свідка, від обов'язку свідчити проти себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, усиновлених, усиновителів, а також у прямій забороні допитувати окремих осіб як свідків, що є гарантією здійснення публічних функцій протидії злочинності та залучення громадськості до процесу вирішення правових спорів [19, с. 5–6].

Вважаю, що імунітет свідка у цивільному судочинстві – один із видів імунітетів, відповідно до якого фізична особа, яка підлягає допиту як свідок, звільняється від загального обов'язку давати показання у суді, що проявляється у праві відмовитися від давання показань, та у формі заборони допиту свідків у випадках, установлених цивільним процесуальним законодавством, і є важливою гарантією залучення громадськості (свідків) до процесу вирішення цивільних спорів. Для глибшого дослідження специфіки тих чи інших видів імунітету свідка у цивільному судочинстві суттєве теоретичне та практичне значення має їх класифікація.

У доктрині цивільного процесуального права, як уже зазначалося, дискусійним є питання про класифікацію імунітетів свідка у цивільному судочинстві. Як слушно відзначає В.А. Кройтор, вагома роль, корисність (утилітарність) застосування класифікаційного підходу в сучасних науках характеризується насамперед через низку основних функцій класифікації. Функція класифікації – це властивість певної класифікації задовольнити яку-небудь потребу [25, с. 243]. У науковій літературі «класифікація» (від лат. *classis* – розряд, *facere* – робити) розглядається як «система розподілу яких-небудь однорідних предметів чи понять за класами, відділами тощо за спільними ознаками, властивостями» [26, с. 269] або так: «класифікація (від лат. *classis* – розряд, клас) – система пов'язаних понять (класів, об'єктів) якої-небудь галузі знання або діяльності людини, що використовується як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями або класами об'єктів» [27, с. 349].

Слід зазначити, що будь-яка класифікація ґрунтується на певній підставі. Виділення тієї чи іншої підстави класифікації, звісно, залежить від цілей, які ставлять перед собою дослідники [28, с. 235]. Одне й те саме поняття може бути піддано операції поділу, класифікування за різними підставами [29, с. 181]. Крім того, маємо зауважити, що класифікувати об'єкти, факти тощо можна за різноманітними ознаками (критеріями, підставами), які мають практичне або теоретичне значення [30, с. 9–12]. Відповідні класифікації можуть відігравати істотну роль в удосконаленні поняттєвого апарату правових наук і дослідженні тих чи інших правових явищ загалом та імунітетів свідка у цивільному судочинстві зокрема.

Отримати результати класифікації імунітетів свідків у цивільному судочинстві, що можуть мати практичне

та теоретичне значення, дозволить використання системно-структурного методу наукового пізнання. Відповідно, одним із важливих питань системного аналізу імунітетів свідків у цивільному судочинстві є можливість їх класифікації залежно від наявності у них схожих рис і відмінностей.

Як слушно відзначає Н.А. Новікова, питання, пов'язані з явкою свідка у цивільну справу, а отже, і залучення показань свідка до неї не можна розглядати у відриві від імунітетів свідка. Саме вказані імунітети впливають на неможливість виклику деяких осіб як свідків у справу (ст. 70 ЦПК України), тоді як інші особи, що мають імунітет, у цивільну справу повинні бути викликані як свідки, але вони можуть відмовитися від надання свідчень (ст. 71 ЦПК України) [10, с. 159]. Імунітет свідка у доктрині цивільного процесу прийнято класифікувати.

М.А. Фокіна імунітет свідка поділяє на повний і частковий, де у першому випадку особа може відмовитися від надання показань щодо суті справи (наприклад, імунітет родичів), а у другому випадку свідок може відмовитися або не допитується від надання показань тільки з окремих питань [12, с. 24–32]. Аналогічну класифікацію імунітету свідка у цивільному судочинстві підтримує і С.В. Васильєв [2, с. 41].

Н.А. Новікова вважає, що за суб'єктами, щодо яких встановлений імунітет свідка, можна виділяти такі імунітети: а) імунітет судовий, який стосується суддів і присяжних; б) імунітет релігійний щодо священників; в) імунітет лікарський стосовно лікарів; г) імунітет нотаріальний щодо нотаріусів, помічників нотаріусів, посадових осіб, котрим за законом надано право вчиняти нотаріальні функції; р) імунітет адвокатський щодо адвоката, його помічника, стажера й осіб, які перебувають у трудових відносинах із адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також осіб, стосовно яких припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю; д) імунітет дипломатичний стосовно дипломатичних агентів, членів сім'ї дипломатичного агента, котрі живуть разом із ним і не є громадянами країни перебування, адміністративно-технічним персоналом дипломатичного представництва та членами їхніх сімей, якщо вони не є громадянами країни перебування чи постійно у ній не мешкають (ст. 31, 37 Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р.); е) імунітет консульський стосовно працівників консульської установи (ст. 44 Віденської конвенції про консульські зносини від 24 квітня 1963 р.) тощо [10, с. 164].

О.А. Ісаєнков імунітет свідка за ступенем зобов'язаності застосування судом імунітету поділяє на безумовний і умовний імунітети. Безумовний імунітет свідка передбачає неможливість суду допитувати когонебудь як свідка, а умовний – неможливість допитати особу як свідка, хоча особа за своєю згодою може дати показання. Безумовний імунітет притаманний, наприклад, суддям, а умовний – родичам [4, с. 81].

Вважаю, що дослідження питання класифікації імунітетів у цивільному судочинстві можна пов'язати з дискусією в науці цивільного процесуального права про можливі форми звільнення особи від обов'язку давати показання у суді. В.В. Молчанов зазначає, що імунітетом свідка є встановлене законом звільнення особи від обов'язку давати показання у суді, яке може виражатися у двох формах: 1) у формі привілею, яка проявляється у праві відмовитися від давання показань; 2) у формі заборони допиту [24, с. 9].

Дійсно, аналіз чинного процесуального законодавства дозволяє зробити висновок про можливість виділення вказаних форм. Так, згідно з ч. 1 ст. 71 ЦПК України **фізична особа не має права відмовитися давати показання**, крім показань щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (таких як чоловік, дружина, батько, мати, вітчим,

мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, над якою встановлено опіку чи піклування, член сім'ї або близький родич цих осіб), що можуть тягнути юридичну відповідальність для нього або таких членів сім'ї чи близьких родичів. Ця форма привілею в імунітеті свідка спрямована на реалізацію конституційної гарантії відсутності відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом (ч. 1 ст. 63 Конституції України). Особа, яка відмовляється давати показання, зобов'язана повідомити причини відмови [31, с. 97]. Слід зазначити, що у ЦПК України у редакції 2017 р. додалася нова умова для можливості відмовитися від показань, раніше відсутня: відмовлятися від показань можна за умови, якщо це тягтиме за собою юридичну відповідальність щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (ч. 1 ст. 71) [32].

Інша форма привілею в імунітеті свідка існує у випадках, коли через певний правовий статус **особа не може бути допитана як свідок**. Серед вказаної групи осіб можна виділити тих, хто:

- а) абсолютно нездатний бути викликаним для допиту;
- б) відносно нездатний бути викликаним для допиту.

Відповідно до ст. 70 ЦПК України не підлягає допиту така категорія осіб, як **недієздатні фізичні особи, а також особи, котрі перебувають на обліку чи на лікуванні у психіатричному лікувальному закладі та не здатні через свої фізичні або психічні вади правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, або давати показання**. Цих осіб слід віднести до **абсолютно нездатних бути викликаним для допиту**.

Крім того, до цієї підгрупи слід віднести осіб, які не допускаються до свідчення за ст. 70 ЦПК України. Як слушно зазначає А.С. Штефан, форма заборони допиту в імунітеті свідка пов'язана зі збереженням таємниці, що охороняється законом, і означає неможливість вимагати від особи давати показання, у яких буде розкрито цю таємницю [16, с. 88].

У ч. 1 ст. 70 ЦПК встановлено, що не можуть бути допитані як свідки:

- 1) *Особи, які за законом зобов'язані зберігати у таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги або послуг посередництва (медіації) під час проведення позасудового врегулювання спору, – про такі відомості.*

Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура (ст. 131–2 Конституції України). Будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажерові адвоката, особі, котра перебуває у трудових відносинах із адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи й відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності, становить адвокатську таємницю, розголошення якої без згоди клієнта забороняється.

Окремо слід зупинитися на нововведенні – збереженні таємниці медіації. Медіація є особливим видом посередництва, що передбачає участь третьої сторони у вирішенні конфлікту, обов'язково нейтральної, яка заінтересована лише у тому, щоб сторони вирішили свій спір із максимальною вигодою для себе, проте не надає жодної оцінки діям і рішенням сторін конфлікту [33, с. 68]. У ст. 16 ЦПК України передбачено, що сторони вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом. У разі вжиття таких заходів за участю медіатора

всі відомості, отримані ним у процесі надання послуг, будуть вважатися таємницею і не підлягатимуть розголошенню. Відповідно, медіатор не може бути допитаний як свідок про ці відомості. Таке нововведення – збереження таємниці медіації, конфіденційної інформації щодо врегулювання спору за участю судді – не викликає сумнівів щодо їх доцільності.

2) *Священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді віруючих.* Це обмеження ґрунтується на положенні ч. 5 ст. 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», відповідно до якого ніхто не має права вимагати від священнослужителів відомостей, одержаних ними під час сповіді віруючих. Тому суб'єктом таємниці сповіді є священнослужитель – особа, котра служить при храмі та має право проводити релігійні обряди як у храмі, так і поза ним [34, с. 105].

У низці досліджень неможливість допиту священнослужителів про відомості, що становлять таємницю сповіді, пояснюється так: 1) не допускається допит священнослужителів із питань, пов'язаних зі сповіддю, безвідносно до їхньої належності до того або іншого релігійного об'єднання; 2) метою введення заборони на допит священнослужителів є захист прав не релігійних організацій, а громадян, котрі сповідують релігію [35, с. 159]; 3) священнослужитель обов'язково повинен офіційно належати до тієї чи іншої релігійної організації (парафії, монастиря тощо), статут якої зареєстрований в установленому законом порядку [36, с. 23].

Н.А. Новікова відзначає, що не можна також допитувати не тільки священнослужителя стосовно відомостей, одержаних на сповіді, а й колишнього священнослужителя стосовно такої інформації. Автор правильно зазначає, що подібного застереження у законі не має [10, с. 161].

3) *Судді та присяжні – про обставини обговорення у нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, або про інформацію, яка стала відома судді під час врегулювання спору за його участю.*

До *відносно нездатних бути викликаними для допиту* можна віднести осіб, котрі за законом чи міжнародним договором зобов'язані зберігати в таємниці відомості, осіб, які мають дипломатичний імунітет, і представників дипломатичних представництв [10, с. 161]. Цей вид привілею в імунітеті свідка існує у випадках, коли з огляду на певний правовий статус *особа не може бути допитана як свідок згідно із законом чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, без згоди цієї особи* (п. 5 ч. 1 ст. 70 ЦПК України). Зокрема, особи, котрі мають дипломатичний імунітет, не можуть бути допитані як свідки без їхньої згоди, а представники дипломатичних представництв – без згоди дипломатичного представника (ч. 2 ст. 70 ЦПК України).

Загальною особливістю тих осіб, які не допускаються до свідчення за ст. 70 ЦПК України, є те, що таких осіб викликати у суд як свідків не можна, а якщо все-таки буде подана заява, то вона судом не буде задоволена [10, с. 161].

Значення імунітету свідка доволі важливе і виходить далеко за рамки цивільного судочинства. Як зазначав М.Й. Штефан, на об'єктивність і повноту показань свідків про відомі їм обставини можуть впливати інші наявні неправові зв'язки між свідками та сторонами: товариські, родинні, громадські, моральні та психологічні фактори, які під час дослідження й оцінки показань свідків судом підлягають урахуванню [37, с. 281].

Вважається, що імунітет свідка усуває причини надання недостовірних показань (так, родич не буде робити вибір між обов'язком давати об'єктивні показання та збереженням нормальних родинних стосунків зі стороною справи), імунітет свідка має велике соціальне значення, яке проявляється у наданні громадянину гарантій захисту його права на гідність, недоторканність приватного життя, особистої чи сімейної таємниці, зміцнення моральних засад правосуддя [9, с. 155]. Причиною запровадження імунітетів свідків у цивільному процесі є існування певної групи відносин, які базуються на повній відвертості між суб'єктами. Якби люди знали, що у разі судового розгляду інша сторона таких відносин повинна буде розповісти все, що вона від неї дізналася, відвертості у відносинах не буде [38, с. 190–191]. Таким чином, наявність імунітету свідка у цивільному судочинстві є важливою гарантією залучення громадськості (свідків) до процесу вирішення спорів.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна констатувати, що проблема імунітету свідка у цивільному судочинстві та його різновидів у сучасній юридичній літературі ще належно не висвітлена. Нині залишається низка питань, які вимагають подальшого дослідження та доопрацювання, а саме наскільки новий підхід, закріплений у новій редакції ЦПК України, до формування переліку осіб, котрі не можуть бути допитані як свідки, відповідає сучасним тенденціям і викликам у реформуванні цивільного судочинства.

Імунітет свідка у цивільному судочинстві можна визначити як один із видів імунітетів, відповідно до якого фізична особа, котра підлягає допиту як свідок, звільняється від загального обов'язку давати показання у суді, що проявляється у праві відмовитися від давання показань і у формі заборони допиту свідків у випадках, встановлених цивільним процесуальним законодавством, і є важливою гарантією залучення громадськості (свідків) до процесу вирішення цивільних спорів.

Питання про класифікацію імунітетів у цивільному судочинстві доречно пов'язати з дискусією у науці цивільного процесуального права про можливі форми звільнення особи від обов'язку давати показання у суді. Слід підтримати позицію В.В. Молчанова, котрий зазначає, що імунітетом свідка є встановлене законом звільнення особи від обов'язку давати показання у суді, яке може виражатися у двох формах: 1) у формі привілею, що проявляється у праві відмовитися давати показання; 2) у формі заборони допиту.

Згідно з першою формою привілею в імунітеті свідка фізична особа не має права відмовитися давати показання (крім показань щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів), які можуть тягнути юридичну відповідальність для нього або таких членів сім'ї чи близьких родичів.

Друга форма привілею в імунітеті свідка існує у випадках, коли з огляду на певний правовий статус особа не може бути допитана як свідок. Серед вказаної групи осіб можна виділити тих, хто: а) абсолютно нездатний бути викликаним для допиту; б) відносно нездатний бути викликаним для допиту. Загальною особливістю осіб, котрі не допускаються до свідчення за ст. 70 ЦПК України, є те, що таких осіб викликати у суд як свідків не можна, а якщо все-таки буде подана заява, то вона судом не буде задоволена.

Наявність імунітету свідка у цивільному судочинстві є важливою гарантією залучення громадськості (свідків) до процесу вирішення спорів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яцина В.Б. Принципи судового керівництва та диспозитивності в цивільному судочинстві: проблеми їх співвідношення та взаємозв'язку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 197–202.
2. Васильев С. Иммунитет свидетеля в гражданском судопроизводстве Украины. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 3. С. 40–43.
3. Гусаров К.В. Некоторые проблемы правового статуса свидетеля в гражданском процессе. *Проблеми законності*. 2000. № 41. С. 96–101.

4. Исаенков О.А. Иммуниеты в гражданском процессуальном праве России : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15. Саратов, 2016. 195 с.
5. Кройтор В.А. Показання свідків в аспекті дії правила допустимості доказів у цивільному судочинстві. *Сучасні проблеми цивільного права та процесу* : матеріали «круглого столу», присвяч. пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова. м. Харків, 19 грудня 2014 р. / Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків, 2015. С. 12–15.
6. Сліпченко О.І., Кройтор В.А. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : монографія. Київ : Паливода А.В., 2012. 244 с.
7. Кройтор В.А. Гражданский процесс : учебное пособие. Харьков : Эспада, 2006. 238 с.
8. Молчанов В.В. Свидетельский иммунитет в гражданском процессуальном праве. *Известия высших учебных заведений*. 2006. № 2. С. 109–119.
9. Молчанов В.В. Развитие учения о свидетелях и свидетельских показаниях в гражданском процессе : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Москва, 2009. 451 с.
10. Новікова Н.А. Показання свідків у цивільному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2018. 241 с.
11. Новікова Н.А. Показання свідків у цивільному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2018. 20 с.
12. Фокина М.А. Свидетельский иммунитет в гражданском судопроизводстве. *Правоведение*. 1995. № 4–5. С. 24–32.
13. Фокина М.А. Механизм доказывания по гражданским делам : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Москва, 2011. 612 с.
14. Сліпченко О.І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2010. 210 с.
15. Сліпченко О.І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2010. 20 с.
16. Штефан А.С. Імунітет свідка в цивільному судочинстві. *Судова апеляція*. 2018. № 3. С. 85–94.
17. Цивільний процес : підручник / за заг. ред. М.М. Ясинка. Київ : Алерта, 2014. 744 с.
18. Кройтор В.А., Степаненко Т.В. Стандарты Европейского Союза в сфере гражданского судочинства і проблема доступу до правосуддя. *Наукові записки. Право. Економіка. Гуманітаристика*. 2005. № 1. С. 64–77.
19. Ткаля О.В. Правовий імунітет в Україні: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2010. 20 с.
20. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко та ін. Київ : Українська енциклопедія, 1999. Т. 2. 744 с.
21. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=13289 (дата звернення: 24.08.2021).
22. Васильев С.В. Енциклопедія цивільного судочинства: основні інститути та теоретичні засади. Київ : Алерта, 2021. 658 с.
23. Треушников М.К. Судебные доказательства. Москва : Городец, 1997. 320 с.
24. Молчанов В.В. Развитие учения о свидетелях и свидетельских показаниях в гражданском процессе : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Москва, 2009. 50 с.
25. Кройтор В.А. Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії і практики : монографія. Харків : Право, 2020. 672 с.
26. Ожегов С.И. Словарь русского языка / под ред. Н.Ю. Шведовой. Москва : АЗЪ, 1992. 1329 с.
27. Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля : в 4 т. / под ред. В.В. Лопатина, Л.Е. Лопатиной. Москва : Русский язык, 1980. Т. 1. 647 с.
28. Зеґет В. Элементарная логика. Москва : Высшая школа, 1985. 256 с.
29. Формальная логика / отв. ред. И.Я. Чупахин, И.Н. Бродский. Ленинград : Изд-во Ленинградского университета, 1977. 357 с.
30. Розова С.С. Научная классификация и ее виды. *Вопросы философии*. 1964. № 8. С. 9–12.
31. Цивільний процес : навчальний посібник / за ред. В.А. Кройтора. Харків : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. 278 с.
32. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 31.08.2021).
33. Грень Н.М. Реалізація права людини на справедливий суд шляхом примусової медіації: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2016. 250 с.
34. Неґодченко О.В., Блінова Г.О. Сучасні реалії правового забезпечення таємниці сповіді. *Право і суспільство*. 2015. № 6. С. 102–108.
35. Васильев С.В. Цивільний процес : навчальний посібник. Харків : Одіссей, 2008. 479 с.
36. Пристінський І.О. Правове забезпечення таємниці сповіді в чинному законодавстві України та канолах Православної Церкви. *Адвокат*. 2011. № 9. С. 22–26.
37. Штефан М.Й. Цивільний процес : підручник. Київ : Ін Юре, 2001. 696 с.
38. Решетникова И.В. Доказывание в гражданском процессе : учебно-практическое пособие. Москва : Юрайт, 2014. 527 с.